

7. П'ятничка Т.В. Категорія теперішності та засоби її реалізації в англomовному художньому дискурсі (на матеріалі прозових творів ХІХ–ХХ століть) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / П'ятничка Тетяна Василівна. – Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 201 с.

8. Топоров В.Н. Пространство и текст / Владимир Николаевич Топоров // Текст : семантика и структура. – М. : Художественная литература, 1983. – С. 227–284.

9. Уманцев Ф.С. Пространственно-временной аспект в формировании технического и художественного творчества / Ф.С. Уманцев // Практична філософія. – 2005. – № 2. – С. 240–243.

10. Verne J. Cinq semaines en ballon / Verne J. – Paris : Collections Romans / Nouvelles, 1998. – 250 p.

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом філологічних наук, доцентом
кафедри іноземної філології і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
Летючою Л.П.*

Стаття надійшла до редакції 23 лютого 2015 року

УДК 821.111.0Фаулз

*Юлія Шульженко
(м. Кременчук, Україна)*

АВТОРСЬКИЙ МЕТАТЕКСТ ЯК ЗАСІБ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ АВТОРСЬКОЇ КАРТИНИ СВІТУ (на матеріалі ранніх романів Джона Фаулза)

*У статті розглядається авторська картина світу
Дж. Фаулза, відображена в його ранніх романах «Колекціонер» та
«Маг» крізь призму авторського Метатексту, характерного як*

для творчості письменника, так і для постмодернізму в цілому. Виділяються рівні реалізації авторської картини світу (жанровий, рівень оповіді, сюжетно-композиційний, філософсько-символічний та системи персонажів) та ключові теми творчості (свобода вибору, свобода волевиявлення, самотність), за допомогою яких вона моделюється. Робиться висновок про мозаїчність художньої картини світу як наслідок переплетення в ній багатьох художніх систем, філософських та психологічних концепцій.

Ключові слова: авторська картина світу, метатекст, постмодернізм, бароко, екзистенціалізм, архетип.

Статья рассматривает авторскую картину мира Дж. Фаулза, отображаемую в его ранних романах «Волхв» и «Коллекционер» сквозь призму авторского метатекста, характерного как для творчества писателя, так и для постмодернизма в целом. Выделяются уровни реализации авторской картины мира (жанровый уровень, уровень повествования, сюжетно-композиционный уровень, философско-символический и уровень системы персонажей), с помощью которых она моделируется. Делается вывод о мозаичности художественной картины мира как следствие переплетения в ней многих художественных систем, философских и психологических концепций.

Ключевые слова: авторская картина мира, метатекст, постмодернизм, барокко, экзистенциализм, архетип.

The article deals with Jh. Fowles' author's worldview which is described in his early novels «The Magus» and «The Collector» through the author's Metatext, specific both for writer's oeuvre and for postmodernism altogether. Author's worldview levels of realization are distinguished. They are genre level, level of narration, compositional level, philosophic and symbolic level, level of characters' system, helping to represent author's worldview. As a result the conclusion about the patchiness of the latter as a complex network of multiple imaginative systems, philosophic and psychological conceptions can be made.

Key words: author's worldview, Metatext, postmodernism, baroque, existentialism, archetype (self).

Антропоцентричний підхід до вивчення мови і суміжних з нею галузей наук є пріоритетним у сучасній філології, оскільки мова вивчається у безпосередньому зв'язку зі своїм носієм,

який, своєю чергою, орієнтований на певний культурний потенціал і є представником певної національної спільноти. Суб'єктний характер сучасного наукового знання визначає інтерес до проблеми картини світу автора художнього тексту. Поняття картини світу є ключовим у когнітивно-дискусійній парадигмі і традиційно пов'язується з формуванням суб'єктивного образу об'єктивного світу у свідомості людини. Ця тема розробляється вітчизняними та зарубіжними лінгвістами (Ю. Карауловим, В. Карасиком, В. Масловим, Ю. Степановим та ін.).

Англійська література другої половини ХХ ст. в цілому характеризується постмодерністською спрямованістю літературно-художнього процесу. Саме з художньою системою постмодернізму найчастіше співвідносять і творчість найвідомішого англійського романіста Дж. Фаулза. Коли йдеться про представників постмодернізму, можемо стверджувати, що стереотипні уявлення мовця про світ відображаються на інтертекстуальному рівні, тобто, в цитатах, алюзіях, ремінісценціях, з числа яких автор обирає ті, що відповідають стійким зв'язкам між поняттями в його тезаурусі, упорядковуються в ієрархічну систему, яка до певної міри відображає ієрархію цінностей мовця, його життєве кредо. Вважаємо, що інтертекст як самодостатня цінність у художньому тексті, а надто в художніх текстах літератури ХХ–ХХІ ст., віддзеркалює особливості індивідуальної мовотворчості.

Кожна художня епоха встановлює свої відношення з класикою, виявляючи таким чином власну сутність та індивідуальну природу. Сучасна західна література відзначається діалектичним ставленням до літературної спадщини, яку водночас і заперечує, і засвоює. Вона вступає зі своїм минулим у продуктивний діалог, звільняючись від влади загальноприйнятих авторитетів і звертаючись до них же у пошуках стимулу художнього розвитку. З моменту усвідомлення літератури як феномену загальнолюдської духовної практики неможливо уявити її без іманентно притаманного «діалогу книг». Такий діалог породжує

Метатекст, у якому об'єктивується авторська картина світу, їхній взаємозв'язок і співвідношення.

Картина світу охоплює важливі для певної мовної спільноти світогляд, світосприйняття, світовідчуття, систему цінностей. Причому актуальним є розгляд і опис картини світу саме на рівні постмодерністського тексту, в якому мовна картина світу автора є невіддільною від мовної картини світу читача, нашаровується на неї, переплітається з нею, утворюючи відому трихотомію Автор – Текст – Читач, тобто, певний Метатекст [7]. Під час дослідження текстів окремих авторів важливим стає визначення індивідуально-авторської картини світу письменника, що представлена особливим авторським стилем. Дійсність відбивається в мові, за допомогою якої письменник змальовує навколишній світ і пропускає його крізь призму об'єктивних оцінок.

Твори Дж. Фаулза як ілюстративний матеріал були обрані не випадково. Надзвичайне багатство інтертекстуального простору романів Фаулза не може не вражати навіть найвибагливішого читача. Створюється враження, що в його творчості втілюється борхесівська «вавилонська бібліотека», свого роду книжковий Всесвіт. Різноманітні алюзивні шари, складені з міфів античності, численні паралелі з класиками англійської та французької літератури, філософські праці екзистенціалістів, психологічні дослідження К. Юнга і З. Фрейда, культурологічні, музичні та образотворчі алюзії тісно переплітаються між собою, утворюючи складну й багаторівневу тканину романів і мовної картини світу автора, що відтворюється в них. Наприклад, у романі «Колекціонер» прослідковуються паралелі з «Лордом Джимом» Джозефа Конрада, «Злочином і покаранням» Федора Достоєвського, романом Чарльза Діккенса «Великі сподівання», «Еммою» Джейн Остін, «Кларисою» Семюела Річардсона, і звичайно ж, з «Бурею» Вільяма Шекспіра. Слід зазначити, що інтертекстуальність для письменника є і навмисною стратегією, і вираженням колективного підсвідомого, і засвоєних ним традицій.

Отже, метою дослідження є аналіз авторської картини світу письменника та способів її об'єктивації в авторському

Метатексті. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань: 1) дати характеристику особливостей художньої картини світу Дж. Фаулза крізь призму принципів організації художнього простору творів письменника; 2) на онові значущих для світогляду Дж. Фаулза текстів визначити принципи організації художнього простору; 3) визначити домінанти побудови художнього світу Дж. Фаулза.

Не зважаючи на те, що творчість Дж. Фаулза не обійшли увагою дослідники, досі світ його художніх творів розглядався в контексті літературної традиції. Картина світу автора розглядалася в трьох напрямках – екзистенціалізм, постмодернізм та реалізм (Ю. Юсупова) [8]. Інші дослідники пропонують аналіз інтертекстуальної взаємодії ранніх постмодерністських романів автора з літературами минулих епох, особливо барокової [3]. Спроба об'єднати такі підходи і становить новизну дослідження.

Слід мати на увазі, що сам Фаулз був проти чітких меж одного з напрямів, оскільки обмеження письменника якоюсь парадигмою суттєво звужує можливості для інтерпретації. Перебуваючи в складних стосунках з постмодернізмом, не сприймаючи його «крайнощів», Фаулз, однак, вважає за можливе використовувати весь його інтелектуальний інструментарій. При цьому головним, на думку автора «Мага» та «Колекціонера», є не володіння технікою, а світоглядні настанови письменника [4].

Відображення в художньому творі авторської картини світу – це авторський дискурс, його «я» в тексті, моделювання художньої дійсності з суб'єктивного погляду. Ця суб'єктивність не виражається безпосередньо у слові, але наявна в кожному компоненті (рівні) авторської картини світу, до яких належать: 1) жанровий рівень; 2) рівень оповіді; 3) сюжетно-композиційний рівень; 4) філософсько-символічний рівень; 5) рівень системи персонажів.

Фаулз підпорядковує цій меті всі вишукані літературні підходи у складній грі з читачем: *Я повинен використовувати роман як засіб висловлення своїх поглядів* [4]. Він втілює свою творчу думку в низці романних форм: роман соціально-

філософський, роман-виховання, роман-притча, сенсаційний роман. Часто романи Фаулза є таким собі «сплавом» з усіх перерахованих вище видів романного жанру, що дозволяє говорити про специфічний «фаулзівський метатекст», який є, щонайменше, діалогом між художніми підсистемами постмодернізму та бароко з властивим їм обом змішуванням жанрів, мозаїчністю картини світу, у якій ключову роль часто відіграє уява і нерідко поєднуються непеєднувані поняття.

У романах «Колекціонер» і «Маг» розповідь ведеться від імені головних героїв, причому цілком очевидна розбіжність авторського світогляду і світогляду героя. Обидва романи мають складні зв'язки. Як і Фредерік Клег, Ніколас Ерфе за соціальним походженням сирота, він також самотній чоловік, який переслідує жінку, що втілює його романтичний ідеал; як і Міранда, Ерфе – сноб, представник середнього класу, з «видимістю екзистенційних ідей», які він використовує для виправдання своїх бажань. Схожість між Мірандою та колекціонером Клегом підкреслюється тим, що вони обоє віддзеркалюють найгірші якості Ерфе. Кончіс, загадковий «волхв/маг», який створив вишукані постановки на своєму острові з метою перевиховання Ерфе, схожий на Просперо з п'єси В. Шекспіра «Буря»; як і Клег, він тримає молоду людину в ізолюваному місці. Зачарований та ізолюваний у мастку Кончіса Ерфе знаходиться повністю під його владою, але в той же час Ніколас починає розуміти істинне призначення свободи. Ув'язнена в будинку Клега Міранда також знаходиться під його владою, але героїня починає розуміти протилежне значення свободи – неволю.

Філософські концепції Дж. Фаулза дещо елітарні. Варто пам'ятати, що письменник належить до британської, а точніше, англійської культурної спільноти, суспільство якої є класовим. І хоча автор називає свій «елітизм» біологічним, корінням він сягає саме цих культурних особливостей. *«Можна дати усім жителям країни рівні можливості для освіти, але ви все одно будете стикатися з величезними відмінностями у мисленні, сприйнятті, пам'яті»* [4].

Однак для того, щоб стати «Арістосом», недостатньо мати лише розвинутий інтелект та гарну освіту. «Арістос»

має пройти через тяжкі життєві випробування – а інакше він залишиться лише снобом, як це було в «Колекціонері». Члени інтелектуальної еліти одночасно виступають у двох ролях. З одного боку, вони – жертви конформістів та «обивателів» (як Міранда в «Колекціонері»). З іншого боку – вони самі активно впливають на психіку та мислення людей і за допомогою тих чи інших засобів (театральна містифікація, штучно викликане кохання) перетворюють їх у схожих на себе.

Слід звернути увагу на ускладненість композиції роману «Колекціонер». Автор застосовує такі прийоми, як «композиційна ретардація», «текст у тексті», «дзеркальна оповідь», створює своєрідний композиційний лабіринт, що включає чотири нерівнозначні за обсягом частини. При цьому фактична інформація повторюється. У романі «Маг» відбувається інтерсеміотичне залучення таких видів мистецтва як театр і кіно, застосовуються властиві їм прийоми. Для постмодерністських романів Дж. Фаулза «Колекціонер» і «Маг» характерним стає залучення елементів культури бароко, в основі якої – антиномічні образи, що створюють проєкцію відчуття непостійності, ілюзорності життя на відображену в уяві модель художньої дійсності. Тема ілюзії – одна з найпопулярніших у літературі бароко, часто відтворює світ як театр, реалізуючи себе за допомогою яскраво вираженої системи ролей і масок у творі (Кончіс, Лілія-Жюлі у романі «Маг»). Недарма в основі перших постмодерністських романів Дж. Фаулза наявні образи і моделі ситуацій шекспірівської п'єси «Буря», що містить барокові елементи, таким чином письменник вступає в діалог з англійською культурою початку XVII ст. як інтерпретатор і деконструктор. Шекспірівські алюзії, які тематично пов'язують романи «Колекціонер» і «Маг», виконують не лише формо-, а й смислоутворювальну функцію відображення дійсності.

Зіставлення філософських, психологічних, соціальних і літературно-теоретичних основ постмодернізму і бароко дозволяє по-новому поглянути на ранню романну творчість письменника. Англійський постмодерністський текст Джона Фаулза може бути прочитаний на кількох рівнях,

що перехрещуються, відображаючи барокове бачення світу, згідно з яким *«увесь світ – сцена, а всі чоловіки та жінки – лиш актори»* (Шекспір), а *«життя є сон»* (Кальдерон). Бог – драматург, постановник і головний виконавець. Постмодерністський текст за Р. Бартом – це гра, причому гра і автора, і тексту, і самого читача, результат їх тісної співпраці [1]. Авторська картина світу виявляє свою специфічність відповідно до включення героїв у гру, сутність якої розкривається не відразу, а в процесі становлення їх самосвідомості. Однак зображення гри у Фаулза має й інший бік. Вона, як правило, загрожує зростанням злості героїв. Це пояснюється позицією автора, який не відкидає можливість «смертельного рахунку» в такій грі. Мотив смерті пронизує всю канву творів, стаючи лейтмотивом романів. Сам образ смерті персоніфікується в полотні роману в образі «того, хто грає в Бога», де під богом, швидше за все, мається на увазі античний образ Гадеса-Аїда, характерний для барокової естетики як такий, що акцентує увагу на темі смерті.

Характерною особливістю поетики роману ХХ ст. є «вихід на поверхню» фундаментальних структур романного мислення, які в класичному романі приховані всередині «органічної форми» (діалог автора і героя, сюжетне розгортання внутрішнього життя романного героя в цілісності художнього світу твору, в системі образів інших персонажів, поділ світу на автономні сфери і одночасно відтворення його цілісності). Така авторська рефлексія щодо героя/героїні пронизує тексти романів Дж. Фаулза «Колекціонер» і «Маг». Внутрішня, ціннісна незавершеність, відкритість жанру реалізується в зовнішній незавершеності, відкритості фіналу.

Конфлікт роману «Колекціонер» розвивається паралельно у двох сферах: життєво-конкретній і філософсько-символічній. У першій конфлікт головних героїв подано як конфлікт злочинця і жертви, за задумом же філософського конфлікту психологічна конфронтація Міранди і Клега втілює споконвічне протистояння обраної духовної еліти і юрби. Клег тут являє собою соціальний символ, він – «проста людина», яку Фаулз співвідносить зі стандартизованою, «обивательською»

свідомістю. Філософсько-символічна сфера роману охоплює також комплекс уявлень «аналітичної психології» К. Юнга, де значне місце приділяється архетипам. Багато дослідників згодні з тим, що Клег – архетип насильства, анти-Я. Усвідомлення власної неспроможності призводить до внутрішнього розпаду особистості на світлу і темну. Внаслідок їх протистояння перемагає темний бік. Зло намагається матеріалізувати предмет своєї пристрасті. Персона – компромісне утворення, що постає як наслідок пристосування індивіда до соціуму, тобто соціальна роль людини. Це своєрідний міст між Его-свідомістю і зовнішнім світом. Міранда – Персона, «Маска», те, чим людина не є, але вона сама й інші вважають за її сутність. Лише напередодні смерті Міранда наближається до розуміння ще однієї категорії юнгіанства – Самості, що є архетипом цілості.

Отже, соціально-психологічна концепція вплинула як на погляди письменника, так і на їхнє художнє втілення. Фаулз синтезував власне індивідуальну творчу уяву з продуктом колективного підсвідомого – з міфом. У ранніх романах Фаулза моделювання художнього відображення дійсності відбувається з опорою на міфологічні моделі; міфологічні образи і сюжети в контексті романів Фаулза набувають нових рис і значення. Міф створює саме модель поточної реальності, конкретне втілення матеріальної дійсності, до того ж, модель вкрай достовірну, таку, що сама утворює реальність, стаючи відображенням мовної картини світу автора.

Дж. Фаулз фокусує увагу на актуальності психологічної складової творчості, подає свою інтерпретацію таємниць підсвідомості. У цій моделі світобачення головним архетипом виступає «той, хто грає в бога Гадеса», який може бути представлений як архетип мудрого мага, волхва, так і архетип колекціонера (колекціонера душ). Саме через трактування головних героїв у ранніх романах Фаулза як «тих, хто грає в бога Гадеса», відбувається зближення Клега та Кончіса. Фаулз в антиномічному баченні питання про узурпацію свободи залишає за нами вибір у визначенні меж власного волевиявлення. Тут особливу роль відіграє концепт острова,

який стає у романах своєрідним метатекстовим тропом – функціонально залежністю, яка стоїть за конкретними мовними утвореннями і структурує модель авторської картини світу [3]. Острів Фраскос, вілла Бурані, підземелля Клега втілюють у собі міф про потойбічний світ, яким керує Гадес. Образ штучно створеного підземного світу об'єднує образи Клега та Кончіса в архетипі «того, хто грає в бога Гадеса».

Майже всі західні дослідники вважають Фаулза екзистенціалістом (Р. Палмер, Р. Надо). Сам Фаулз запевняє читача, що його думка *«в цілому не виходить за межі екзистенціалізму»*, хоча трактує він екзистенціалізм дещо своєрідно, зазначаючи, що *«першим екзистенціалістом був Сократ, а не К'єркегор. Паскаль та Геракліт темний – теж екзистенціалісти»* [4]. Екзистенціалізм для Фаулза означає увагу до проблеми свободи та вибору. *«Мене цікавить лише аспект екзистенціалізму, пов'язаний з поняттям свободи, питання, чи є у нас свобода, вільне волевиявлення, до якої міри ми здатні змінити своє життя, змінити себе і т. д.»* [4].

Такі роздуми про відносність істини є характерною особливістю барокового напрямку XVII ст. У сучасній інтерпретації Фаулза неможливість розв'язання багатьох важливих філософських та загальнонаукових проблем парадоксальним чином потрібна людині, оскільки саме таємниця є джерелом її пізнавальної та життєвої енергії. *«Незнання, таємниця, так же потрібні людині, як вода»*, – пише Фаулз [4]. Як пояснює Ніколасу Ерфе Кончіс у романі «Маг»: *«У тайны есть энергия. Она вливает энергию в любого, кто ищет её разгадки. Я говорю об общем психическом здоровье человека. Он нуждается в существовании тайн. Не в их разрешении»* [5].

Тема існування героя в обмеженому просторі не нова в літературі (як не згадати «Робінзона Крузо» Д. Дефо). У романах Фаулза ця тема виявляється на рівні простору, обмеженого іншими, тими, хто «грає в Бога». Тут спостерігаємо таке явище, як автоінтертекстуальність, чи навіть авто- чи самоалюзивність, оскільки згадувана вище тема послідовується як у романі «Колекціонер», так і в романі

«Маг». Справа в тому, що ідея написання «Мага» прийшла до автора під час написання «Колекціонера». Письменник дуже швидко написав і видав більш пізній за задумом роман. «Колекціонер» є варіацією «Мага», варіацією, яка пояснює багатогранну тему позбавлення людини свободи.

У «Колекціонері» конфлікт героїв і трагічна розв'язка, по-перше, мають моральний зміст, по-друге, відбивають реальні соціальні суперечності, що посилюються споконвічною біологічною нерівністю людей. Величезну роль у розгортанні конфлікту роману відіграє розміщення персонажів. Тут маємо справу з так званим «зчепленням за контрастом». Улюблений фаулзівський прийом антитези сприяє втіленню задуму письменника. Протягом усього роману автор акцентує увагу на основних радикальних відмінностях між Клегом і Мірандою. Це не просто диференціація між ілюзорною свідомістю і свідомістю приземленою, а споконвічна різниця між чоловічим і жіночим.

Ігрова природа стосунків героїв ранніх фаулзівських романів виражається і за допомогою метафор. Ситуацію, в якій вона мимоволі опинилася, Міранда називає *«партією у шахи зі смертю»* [6], яку вона до певного моменту сподівається виграти. Гра є одним зі способів підкорення і пригнічення, часто в дещо завуальованій формі, наприклад, у романі «Маг»: *«...парадоксальное стремление старика любими средствами втянуть нас в игру. При том, что он ежеминутно высказывал готовность её прекратить»* [5].

Отже, розгляд рівнів реалізації авторської картини світу Дж. Фаулза, дає підстави стверджувати про її мозаїчність та антиномність, що дозволяє пояснити суть епохи, під час якої відбувається діалог між минулим та майбутнім і утворюється Метатекст. У ранніх романах письменника «Колекціонер» та «Маг» моделюється дійсність, де на першому плані художньо втілюється постмодерністське кризове світосприйняття, а також пародійне обігравання барокової традиції в літературі. У художньому світі Дж. Фаулза наявна низка тем, які є стрижневими у філософії екзистенціалізму (сенс буття, питання про свободу (свободу вибору і волевиявлення),

самотність людини у світі). Постмодерністська традиція, переплітаючись з бароковою, реалізується в принципах гри з жанром, літературної гри з читачем, гри, котра йде на рівні персонажів, гри в Бога, пародійній стилізації, численних алюзіях, інтертекстуальності та цитатності. Основні теми творчості Дж. Фаулза є ключовими для моделювання авторської картини світу, в якій образи культур минулого, теми та мотиви не протистоять одна одній в просторі тексту, а доволіно переплітаються. Письменник, як автор постмодерністських романів з великою кількістю барокових елементів, вибудовує композиційний лабіринт і репрезентує калейдоскопічну авторську картину світу, аналіз якої з комплексним застосуванням культурологічного, міфологічного та психоаналітичного підходів вважається перспективним.

Література

1. Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика [Электронный ресурс] / Р. Барт. – Режим доступа : http://www.gramotey.com/?open_file=1269044458.

2. Солодовник К.Б. Моделирование действительности в раннем романном творчестве (1960–70-е гг.) Дж. Фаулза : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья» [Электронный ресурс] / К.Б. Солодовник. – Режим доступа : <http://www.cheloveknauka.com/modelirovanie-deystvitelnosti-v-rannem-romannom-tvorchestve-1960-70-e-gg-dzh-faulza#ixzz3ShicAuRo>.

3. Солодовник К.Б. Образ играющего в бога Гадеса в романах Дж. Фаулза «Коллекционер» и «Волхв» [Электронный ресурс] / К.Б. Солодовник. – Режим доступа : <http://www.e-culture.ru/Artic-1e5/2006/801c1ouп1k.pc1fсвободный>.

4. Фаулз Дж. Арістос [Електронний ресурс] / Дж. Фаулз. – Режим доступу : <http://www.litfile.net>web/445308/437000-438000>.

5. Фаулз Дж. Волхв [Електронний ресурс] / Фаулз Дж. – Режим доступу : http://www.loveread.ws/view_global.php?id=16213.

6. Фаулз Дж. Коллекционер [Электронный ресурс] / Дж. Фаулз. – Режим доступа : http://www.loveread.ws/view_global.php?id=16215.

7. Хоружий С.С. Комментарий / Хоружий С.С. – СПб : ООО «Изд. дом «Кристалл», 2001. – 921 с.

8. Юсупова Ю.Л. Концепт «английское» как средство исследования художественной картины мира Дж. Фаулза : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» [Электронный ресурс] / Ю.Л. Юсупова. – Режим доступа : <http://www.lib.ua-ru.net>diss/cont/362279.html>.

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом педагогічних наук, доцентом
кафедри іноземної філології і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
Сердюк Н.Ю.*

Стаття надійшла до редакції 24 лютого 2015 року